

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена
(академіка) НАПН України **Гриньової Марини Вікторівни**
на дисертаційне дослідження **Черчик Наталії Леонідівни**
на тему: **«Формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів
у процесі фахової підготовки»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність і доцільність дослідження. В освітній галузі та системі охорони здоров'я України актуальною є необхідність підвищення якості професійної підготовки молодших медичних працівників та бакалаврів, зокрема медичних сестер та фельдшерів. Біоетика як міждисциплінарна галузь, забезпечує формування нової професійно-моральної моделі сучасної української медицини, що ґрунтується на морально-етичних принципах. Саме це вимагає підвищення якості професійної підготовки майбутніх фельдшерів відповідно до світових і загальноєвропейських стандартів з метою посилення конкурентоздатності вітчизняної медичної освіти, оптимізації умов для міжнародної мобільності студентів-медиків, розширення можливостей українських медичних фахівців на вітчизняному та світовому ринках праці.

Вивчення дисертації дає підстави стверджувати, що робота є закономірною і своєчасною реакцією на сучасні вимоги до підготовки висококвалітованих молодших медичних працівників і має вагоме значення для теорії і практики професійної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами та планами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064), а також входить до плану наукової роботи Вінницького медичного коледжу імені акад. Д. К. Заболотного «Формування професійної компетентності у студентів через впровадження інноваційних технологій навчання та вдосконалення навчально-

виховного процесу самостійної та творчої активності викладачів та студентів» (протокол № 1 від 11 вересня 2012 р.). Тема дисертації затверджена Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 26.10.2016 р.) і узгоджена в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Варто зазначити, що актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна і теоретична основа одержали в дисертації Черчик Наталії Леонідівни належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. На основі критичного аналізу теоретичних джерел дисертантка окреслила коло питань, що потребують наукового розв'язання. Коротко, чітко й лаконічно сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Обґрунтованість і достовірність одержаних результатів підтверджується використанням комплексу теоретичних, емпіричних, експериментальних та статистичних методів дослідження, результатами чітко спланованої дослідно-експериментальної перевірки впродовж 2017-2020 років, оброблення результатів якої здійснювалося за допомогою методів математичної статистики.

Ретельний аналіз закордонних і вітчизняних педагогічних, психологічних, медичних, методичних і філософських джерел дозволив: дослідити теоретичні передумови проблеми формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів, дати її характеристику і проаналізувати особливості формування в освітньому процесі; визначити компоненти, критерії, схарактеризувати рівні та вивчити стан сформованості біоетичної культури майбутніх фельдшерів; розробити модель, визначити, теоретично обґрунтувати та реалізувати педагогічні умови формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів, у межах дослідно-експериментальної роботи перевірити їх результативність; підготувати методичне забезпечення для викладачів і студентів медичних спеціальностей щодо формування біоетичної культури майбутніх медичних фахівців у медичному коледжі.

Успішне розв'язання поставлених завдань зумовило новизну і практичне значення дисертаційної роботи.

Характеризуючи дисертаційне дослідження Черчик Наталії Леонідівни з позиції вперше одержаних найбільш суттєвих наукових результатів, відзначимо:

1. Виокремлені й обґрунтовані педагогічні умови формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів у процесі фахової підготовки: збагачення змісту навчальних дисциплін відомостями міждисциплінарного характеру для підготовки майбутніх фельдшерів до майбутньої професійної діяльності; розроблення та реалізація програми спецкурсу «Основи біоетики» з метою формування біоетичних знань, умінь, навичок і біоетичних компетентностей майбутніх фельдшерів; активізація навчальної діяльності методами інтерактивного навчання, спрямованих на формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів.

2. Розроблену модель формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів у процесі фахової підготовки.

3. Визначені компоненти для діагностики сформованості біоетичної культури (мотиваційним, професійно-змістовим, організаційним, особистісно-рефлексивним) виокремлені мотиваційно-комунікативний, змістовно-когнітивний і рефлексивно-діяльнісний критерії, визначені й описані для кожного критерію показники, що діагностуються в діяльності студентів. Залежно від міри вираженості показників для кожного критерію виокремлені рівні прояву сформованості ціннісних орієнтацій: початковий (рівень уявлення), базовий (рівень прийняття), оптимальний (рівень освоєння).

Робота чітко структурована та грамотно оформлена відповідно до наказу № 40 від 12.01.2017 р. Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (в кінці кожного розділу основної частини дисертації), додатків. Структура роботи відповідає меті дослідження й розв'язуванню у ньому завданням. Виклад матеріалу є повним і послідовним: у всіх підрозділах підсумовується представлений матеріал; кожний розділ завершують висновки; у кінці кожного розділу представлено список використаних джерел, а також праці здобувача, в яких висвітлено результати дослідження.

Практичне значення дисертаційної роботи не викликає заперечення і полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес медичних коледжів навчальної

програми спеціалізованого курсу «Основи біоетики», спрямованої на засвоєння студентами суті біоетичної культури в контексті майбутньої професійної діяльності фельдшерів; реалізації в освітній практиці критерійно-оцінного інструментарію вивчення рівнів сформованості біоетичної культури майбутніх фельдшерів; укладенні методичних рекомендацій щодо вивчення основ біоетики в процесі фахової підготовки фельдшерів у медичних коледжах, що сприяють організації рефлексивно-творчої навчальної діяльності майбутніх фельдшерів із застосуванням методів інтерактивного навчання.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького медичного коледжу імені акад. Д. К. Заболотного; Бердичівського медичного фахового коледжу, Гайсинського медичного фахового коледжу, Могилів-Подільського медичного фахового коледжу, Погребищенського медичного фахового коледжу, про що свідчать відповідні довідки.

У першому розділі «Теоретичні передумови дослідження проблеми формування біоетичної культури в процесі фахової підготовки фельдшерів» авторка розкриває сутність поняття «біоетична культура» аналізує зміст професійної підготовки майбутніх фельдшерів у медичних коледжах на предмет відображення в ньому біоетичного аспекту діяльності в сфері медицини й охорони здоров'я. Авторка доводить, що медицину і медичну діяльність як сферу людського буття, завжди супроводжували морально-етичні принципи, правила, рекомендації, тому і засвоєння медичних знань і формування відповідних прикладних умінь і навичок мають супроводжувати засвоєння біоетичних принципів і правил. Черчик Н. Л. дослідила також проблему ціннісних ставлень майбутніх фельдшерів до вивчення питань біоетики та біоетичної культури. Авторка стверджує, що моделювання системи формування в майбутніх фельдшерів біоетичної культури в освітньому процесі медичного коледжу містить проміжні ланки діяльності викладача та становлення особистості майбутнього фельдшера за дотримання принципу системності. Черчик Наталія Леонідівна спроектувала модель формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів в освітньому процесі медичного коледжу, що містить чотири блоки, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, проектувально-організаційний, діагностично-результативний.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Педагогічні умови формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів» визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів у процесі фахової підготовки: а саме: збагачення змісту навчальних дисциплін відомостями міждисциплінарного характеру; розроблення та реалізація програми спецкурсу «Основи біоетики» з метою формування біоетичних знань, умінь, навичок і біоетичних компетентностей майбутніх фельдшерів; активізація навчальної діяльності методами інтерактивного навчання, спрямованих на формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів. Авторкою доведено, що використання методів інтерактивного навчання в освітньому процесі медичного коледжу сприяє формуванню та розвитку установок на комплексне освоєння норм біоетики і набуттю біоетичної культури, що приводить до послідовного формування у майбутніх фельдшерів біоетичної спрямованості ціннісних орієнтацій.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування біоетичної культури в процесі фахової підготовки фельдшерів» дослідниця розкриває мету, завдання й етапи проведення дослідно-експериментальної роботи. В дослідно-експериментальній роботі відстежувалася динаміка рівнів проявів сформованості біоетичної культури за змістовно-когнітивним, мотиваційно-комунікативним і рефлексивно-діяльнісним критеріями. Аналіз та узагальнення експериментальних даних дали змогу стверджувати, що позитивні зміни відбулися шляхом упровадження моделі та реалізації у навчанні запропонованих педагогічних умов.

Достовірність теоретичних положень та практичних результатів дисертаційного дослідження Черчик Наталії Леонідівни досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки констатувальному та формувальному етапам педагогічного експерименту і математичній обробці одержаних даних на узагальнюючому етапі дослідження. Авторкою дослідження досить ретельно сплановано й організовано усі етапи експерименту. Кількісний аналіз результатів експериментальних даних наочно проілюстровано у вигляді таблиць і рисунків. Все це засвідчує належний рівень володіння сучасними методами науково-педагогічних досліджень та дозволяє зробити висновок, що теоретичні положення і практичні результати дослідження є логічними й

переконливими.

Узагальнені результати дослідження підтвердили правомірність висунутої авторкою дисертаційної роботи гіпотези про те, що формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів буде результативним, якщо будуть визначені, обґрунтовані та реалізовані в навчальному процесі такі педагогічні умови: збагачення змісту навчальних дисциплін відомостями міждисциплінарного характеру для підготовки майбутніх фельдшерів до майбутньої професійної діяльності; розроблення та реалізація програми спецкурсу «Основи біоетики» з метою формування біоетичних знань, умінь, навичок і біоетичних компетентностей майбутніх фельдшерів; активізація навчальної діяльності методами інтерактивного навчання, спрямованих на формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів.

Основні положення та результати дослідження висвітлено в 19 наукових працях: 4 статті одноосібно – в провідних наукових фахових виданнях України; 1 – в співавторстві; 1 – в періодичному науковому виданні Європейського Союзу (Угорщина); 5 – одноосібно у матеріалах закордонних конференцій (Польща, Австрія, США, Німеччина, Великобританія), 3 в співавторстві – в матеріалах закордонних конференцій (Швеція, Болгарія, Канада); 2 статті одноосібно – в збірниках наукових праць та матеріалах вітчизняних конференцій; у 1 навчально-методичному посібнику одноосібно; в 2 методичних рекомендаціях одноосібно.

Беззаперечною цінністю виконаної роботи є додатки на 104 сторінках, які гармонійно доповнюють текст дисертації розробленими та узагальненими автором матеріалами: навчальною програмою спеціального курсу «Основи біоетики», інтегрованими квестами та веб-квестами, ситуаційними та інтерактивними завданнями, які покращують сприйняття наведених у основному тексті дисертації матеріалів.

Поряд із незаперечною теоретичною та практичною цінністю дисертаційної роботи Черчик Наталії Леонідівни, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні недоліки та висловити деякі побажання:

1. Аналізуючи наукові праці дослідників у п. 1.1 дисертаційного дослідження, дисертантка обмежується лише їхнім цитуванням, справедливо

погоджуючись з авторитетними авторами. Однак, авторці необхідно чіткіше окреслювати власний, можливо, критичний погляд на певні трактування.

2. У другому завданні дослідження дисертантка ставить за мету уточнити компоненти, критерії, схарактеризувати рівні та вивчити стан сформованості біоетичної культури майбутніх фельдшерів, однак у науковій новизні компоненти, критерії, схарактеризовані рівні представленні одразу в трьох рубриках: вперше, уточнено та подальшого розвитку набули.

3. У дисертації авторка, на основі вивчення педагогічної, психологічної, філософської і методичної літератури та результатів аналізу досвіду організації професійної підготовки майбутніх фельдшерів, наводить суперечності, що супроводжують цей процес. Однак, потребує пояснення, чи вдалося авторці розв'язати їх під час дослідження.

4. Бажано було б більш повно описати у тексті рукопису основні компоненти авторської методики реалізації педагогічних умов і моделі формування досліджуваної якості. А також відповідно до визначених завдань включити її до формулювання гіпотези і мети експериментальної роботи.

5. Незначним недоліком дисертаційної роботи можна вважати занадто стислий виклад тих положень дослідження, що можуть зацікавити викладачів медичних коледжів із огляду на реалізацію запропонованої авторкою методики формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів у процесі фахової підготовки із застосуванням інтерактивних форм навчання.

6. У дисертації мало аналізується та використовується джерельна база публікацій у виданнях, що індексуються у Scopus/WoS. Дисертантка в рукопису не зовсім повно продемонструвала свою обізнаність у дослідженнях науковців зарубіжних країн.

Указані зауваження та побажання в жодному разі не применшують загальної цінності дисертаційного дослідження. Є підстави стверджувати про наукову зрілість дисертантки, демонстрацію високого рівня структурованості наукового мислення, здатність до системного вивчення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів.

Дисертація Черчик Наталії Леонідівни є цілісним науковим дослідженням, результатом якого є самостійно одержані науково обґрунтовані положення.

Загальний висновок

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць з проблеми дослідження дає підставу зробити висновок: дисертація Черчик Наталії Леонідівни «Формування біоетичної культури майбутніх фельдшерів у процесі фахової підготовки» за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу основних результатів у публікаціях відповідає вимогам п. 10 та п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року, а її авторка, Черчик Наталія Леонідівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – професійна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І. А. Зязюна,
декан природничого факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
член-кореспондент НАПН України

М. ГРИНЬОВА

Підпис *М. Гриньова*
Засвідчую
Начальник
відділу кадрів *І.Л.Важенина*

